

Tartalom

Nagyünnepi imarend 5784 2

Töltsük együtt a zsidó év legszentebb napjait!

Ros Hásáná – a nagyság és önzetlenség ünnepe 3

Egy váratlan téma váratlan magyarázata

Mérhető-e a vallásosság? 2. rész 5

*Tudomány és Tóra –
kizárják vagy erősítik egymást?*

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az orti.hu célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 130 példányban.

Kapcsolat, feliratkozás, jó tanácsok vagy önkéntes segítség felajánlása: ortimagazin@gmail.com.

Aviya yernshalmi

Rajz: Farnadi-Jeruzálmi Avija. Köszönjük!!

Ünnepi szokások

„Aki Ros Hásánákor alszik, annak elalszik a csillagzata.” (Misna Berura 583:9, Jeruzálm¹ nevében)

Közismert és helyes szokás – melyet a *Remo* is idéz – Ros Hásáná napjain ébren maradni napközben.

A gyakorlatban számos könnyítés ismeretes, például a halachikus dél után (idén Budapesten 12:38-tól) már szabad aludni, illetve az is lehetséges, hogy az ember ne feküdjön le, csak „bóbiskoljon” kicsit. Mindenképpen javasolják, hogy a déli lakomát követően igyekezzünk tanulni egy kis Tórát.

A szokásban rejlő mélység az, hogy az évet indítsuk lendülettel és lelkesedéssel. Tapasztaljuk meg, hogy mire vagyunk képesek, és mérítsünk ebből erőt az egész évre! Egy másik fontos szokás: tartózkodjunk a haragtól ebben a két napban (*Ben Is Cháj*).

1 Régi könyvek idézik ezt a Jeruzsálemi Talmudból, de sajnos nem maradt ránk az eredeti idézetet tartalmazó rész.

Nagyünnepek a Bét Jehudában 5784 / 2023

Zenés ünnepi készülődés	Szeptember 3.	Vasárnap	16:00
<i>közösségi ráhangolódás a nagyünnepek hangulatára, dallamvilágára, gondolataira</i>			
Sábát Nicávim-Vájélech	Szeptember 8.	Péntek	18:00
<i>Péntek esti tanulás, szombatköszöntés és kidus</i>			
Sábát Nicávim-Vájélech	Szeptember 9.	Szombat	9:00
<i>Szombat reggeli ima és Tóraolvasás</i>			
Szlichot	Szeptember 9.	Most szombat este!	21:30
<i>bocsánatkérő imádságok első estéje, több közösséggel együtt a Rumbach zsinagógában</i>			
Erev Ros Hásáná	Szeptember 15.	Péntek	18:00
Ros Hásáná 1. reggel	Szeptember 16.	Szombat	9:00
Sábát Háázinu	Szeptember 22.	Péntek	18:00
<i>Péntek esti tanulás, szombatköszöntés és kidus</i>			
Sábát Háázinu	Szeptember 23.	Szombat	9:00
<i>Szombat reggeli ima és Tóraolvasás</i>			
Kol Nidré	Szeptember 24.	Vasárnap	18:00
Jom Kipur reggel	Szeptember 25.	Hétfő	9:00
Jom Kipur délután	Szeptember 25.	Hétfő	17:30
Erev Szukot	Szeptember 29.	Péntek	18:00
Szukot 1. reggel	Szeptember 30.	Szombat	9:00
Szukot félünnep	Október 5.	Csütörtök	17:30
<i>kötetlen ünnepi közösségi együttlét, örömszene, ropogatnivaló</i>			
Erev Smini Áceret	Október 6.	Péntek	18:00
Erev Szimchát Torá	Október 7.	Szombat	19:00
Sábát Berésit	Október 13.	Péntek	18:00
<i>Péntek esti tanulás, szombatköszöntés és kidus</i>			
Sábát Berésit	Október 14.	Szombat	9:00
<i>Szombat reggeli ima és Tóraolvasás</i>			

Jó beíratást, jó bepecsételtetést!

*Felemelő ünnepeket, tartalmas új évet, felemelkedést
az egész szűkebb és tágabb közösségünk számára!*

Ros Hásáná – a nagyság és önzetlenség ünnepe

A polgári újév egyik szokása a trombitálás. Teljesen egyértelmű, hogy ez a szokás a Tórából ered, mert a Tóra Ros Hásánát a zsidó újévet a „kürtzengés napjának” nevezi (Mózes 4., 29:1). De ezzel véget is ért a párhuzamok sora, hiszen míg a népek által tartott újév önfeledt vigadozás, addig a zsidó újév az ítélet súlyos napja.

Első pillantásra úgy tűnik, hogy a világ népeinek van igaza. Hiszen az újév a zsidó hagyomány szerint a világ teremtésének évfordulója.

Ez vajon ne lenne elég ok az öröme? Az újévben – akárcsak az újszülöttnél – a potenciált, a lehetőséget kellene meglátnunk, nem pedig azon aggodalmaskodni, hogy „talán rossz ember lesz, ha majd felnő”. Akkor az új évnek miért nem tudunk ilyen önfeledten örülni?

Ehelyett azt tapasztaljuk, hogy Ros Hásáná imarendjét és hangulatát tekintve egyaránt a nem sokkal később következő Jom Kipur ünnepéhez hasonlít, ami a bűnbánat és a megbánás jegyében zajlik. Az egyetlen különbség az, hogy Jom Kipurkor böjtölünk.

Viszont Jom Kipur sem teljesen mentes a lakomáktól. Ugyanis Erev Jom Kipur napjára Bölcseink különleges, ünnepélyes étkezést írnak elő. Voltaképpen ez az a lakoma, amit Jom Kipur napján az ünnep öröme miatt kellene ennünk. Hiszen a Tóra azt írja, hogy ez az a nap, amikor megbocsáttatnak a bűneink (Mózes 3., 16:30). Az efelett érzett örömet kifejező lakomát (a böjt miatt) nem ehetjük Jom Kipur napján – ezért hozzuk egy nappal előrébb.

Mindebből az következik, hogy Ros Hásáná két napja, valamint Jom Kipur és az azt megelőző nap jellegében nem különbözik. Akkor viszont miért van szükség két külön ünnepre?

A nagyünnepi Ámidá furcsasága: a megváltás témája

Van ezenkívül Ros Hásánának és Jom Kipurnak egyaránt egy olyan közös, szembetűnő aspektusa, ami egyedül rendelkezik azzal a két tulajdonsággal, hogy

egyszerre oda nem illő és megkerülhetetlenül markáns.

Ez pedig a Ros Hásáná és Jom Kipuri Ámidá lehangsúlyosabb témája: *a megváltás*.

Természetesen ez a téma igen fontos nekünk. Hiszen valahányszor, amikor Kádíst mondunk, megemlítjük benne, hogy kérjük az Örökkévalót, hogy „mihamarabb, még a napjainkban hozza el” a megváltást. Ennek fényében logikus, hogy az új év számára is azt kívánjuk, hogy ez az év a megváltás éve legyen.

Mégis: ha kellene keresnünk egy ünnepet, ami a megváltásról szól, az sokkal inkább Peszách. Bölcseink is azt tanítják, hogy Niszán hónapban, amikor az első, Egyiptomból való megváltás történt, akkor fog majd megtörténni a végső megváltás is.

Tehát a megváltás témája Peszáchhoz sokkal erősebben kapcsolódik, mint a nagyünnepi időszakhoz. Igaz, hogy most dől el az égből, hogy ebben az évben vajon eljön-e végre a megváltás. Viszont minden más is most dől el.

Akkor miért pont kell most kiemelni a megváltást?

Ne csak magadra gondolj!

A Zohár tanítása szerint most, amikor mintegy „formálódik” az év, akármit kérhetnénk. Hiszen itt van az Örökkévaló, hogy minket megítéljen – közel van hozzánk. Mégis, ezt az alkalmat ne pazaroljuk el a magánkéréseinkre.

A héber „háv” szó jelentése: „adj”. Úgy hangzik, mint a kutyaugatás. Azt mondja a Zohár (*Tikunim 22a*): ne legyetek olyanok, mint a kutyák, akik mindig csak azt ugatják, hogy háv-háv („adj, adj”). Ahelyett, hogy magunknak kérünk, inkább kérjünk az Örökkévaló és az egész zsidó nép számára.

A legnagyobb jó, amit kérhetünk, az az, hogyha elrugaszkodunk a saját kis szemszögünktől, és globális nézőpontból vizsgáljuk a dolgokat. Azt kívánjuk, hogy mindennek és mindenkinek legyen a lehető legjobb: jöj-jön el a végső megváltás, az Örökkévaló legyen a király a világon, és Ő uralkodjon.

Ebben a tíz napban – bizonyos értelemben – ez meg is történik. Mert a Talmud azt mondja, hogy a megtérés 10 napja az a 10 nap, amikor az Örökkévaló közel van. Ez az, amiről Ézsaiás próféta azt mondta: „*Akkor keressétek az Örökkévalót, amikor megtalálható, amikor közel van, akkor hívjátok*” (*Je-sájá 55:6, ld. Ros Hásáná 18a*). Kizárólag a megtérés tíz napjáról szerepel ez az állítás ilyen általánosságban.

Most, hogy közel van, ez az az állapot, amit szeretnénk megőrizni.

Ez egy lehetséges magyarázat arra, hogy „hogyan kerül a csizma az asztalra”: miért

imádkozunk éppen a megváltásért Ros Hásáná és Jom Kipur napján.

Izsák példája: a felnőtt, aki adni tud

Ros Hásáná ünnepéhez a leginkább illő tórai olvasmány a Teremtés története lenne.

Ehelyett azonban első nap arról olvasunk, hogy „*az Örökkévaló megemlékezett Sáráról*” (*Mózes 1., 21:1*), és megszületett a fia, Izsák. A hagyományos magyarázatok azt mondják, hogy Jismáel elkergetése miatt választjuk ezt az olvasmányt, ami szintén ebben a történetben szerepel.

Amikor Hágárnak és Jismáelnek el kellett mennie a pusztába, és a kiszáradás veszélye fenyegette őket, az Örökkévaló meghallgatta Jismáel hangját, sírását, „*úgy, ahogy ott volt*” (*bááser hu sám, Mózes 1., 21:17, ld. Ros Hásáná 16b*). Nem azt vette figyelembe, hogy később milyen vétkeket fognak elkövetni a leszármazottai, hanem arra, hogy ő itt most valóban ártatlan. Mi is ezt kérjük Ros Hásáná napján a saját magunk számára:

csak erre a két napra megpróbáljuk kihozni magunkból a lehető legjobb ambíciókat, és ez alapján imádkozunk egy nagyon jó új évért.

Ugyanebben a történetben szerepel azonban Izsák is, akinek a szerepe számunkra még fontosabb. Róla azt írja a Tóra, hogy „*felnőtt és elválasztattott [az anyatejtől]*” (*21:8*), Ábrahám pedig egy nagy lakomát rendezett ennek örömeire. Vajon ez is kapcsolódik az ünnep témájához?

A héber szó, amit használunk arra, hogy „*elválasztott*” [*vájigámál*] majdnem ugyanaz, mint az „*adkozott*”. Elválasztódni és adkozni – rokon fogalmak. Például: számos

imánkban használt kifejezés a „*gomél chászádím*” (jócselekedeteket csinálni).

Ebből a mondatból kiderül számunkra egy nagyon erős kapcsolat a *nagyság*, az *adás*, és az *elválasztódás* között is, hiszen közvetlenül egymás mellett szerepel az, hogy Izsák „*nagy(korú) lett*” (*vájigdál*, a *gádol* szóból) és elválasztódott (*vájigámál*, a *gomél* szóból).

Csak az nevezhető nagynak, aki adakozik, aki ad is másnak: aki nem önző. Aki viszont mindig csak magával foglalkozik, az kicsi és kisszerű. És fordítva is: amíg az ember kicsi, addig nem is tud adni².

A nap, amikor mindent tisztán átlátunk

Ez a jelentősége Ábrahám lakomájának. Ábrahám szimbolizálja ugyanis a zsidó hagyományban a *nagyság* és az *adás* szimbólumát is. Nem véletlen, hogy mindkettőt Ábrahám testesíti meg, mert a zsidó gondolkodás alapján a *nagyság* és az *adás* nagyon erősen összekapcsolódik.

Itt egy újabb kapcsolat és válasz a korábbi kérdésre: miért olvassuk ilyenkor Ábrahám történetét a teremtés története helyett? Mert

Ros Hásáná a nagyság ideje, amikor a nagyság szemszögéből nézzük a világot, nem a saját kicsi szempontunkból.

Pontosan azért, mert itt van az Örökkévaló, és bepillantást nyerünk a nagyságba. Ehhez kapcsolódik az, amit a Zohár tanít, hogy ne arra gondoljunk, hogy mi magunknak mit kérünk, hanem arra, hogy mi magunk is a lehető legnagyobb „adás”, vagyis a megváltás részesei, okozói lehetünk imáinkkal.

Az sem véletlen, hogy Ros Hásáná egyben az *ítélet* napja is. Az *ítélet* szintén alkalmas arra, hogy megváltoztassa a kisszerű és földhözragadt látásmódunkat, és felemelje azt. Gondoljunk csak a halálközeli élményt túlélők beszámolóira, akiknek megváltozott az életük, megértettek valami mélyet, miután megálltak fent, az égi bíróság előtt. Ez az oka annak is, hogy a zsidó újév látszólag nem annyira „optimista” mint más népeké.

Ez a pont markáns különbség Ros Hásáná és Jom Kipur között: Ros Hásáná a nagyság ünnepe, ami felemel minket, kiemel a csak saját magunkra összpontosító gondolkodásból. Jom Kipurkor azonban eljutunk a globális nézőponttól az egyéniig, és valóban a saját ügyeinket igyekezzük rendbetenni.

TÁRSADALOM

Mérhető-e a vallásosság? – 2. rész

Az előző alkalommal a vallásosság talán legelfogadottabb definíciójáról és a szigorítások szerepéről tanultunk. Most folytassuk ezt a gondolatot, és lássuk, hogy hogyan tudnak a sokszor negatív színben feltűnt-

tett „szigorítások” pozitívan hatni az életünkre.

Hadd említsek meg néhány olyan területet, melyek kifejezetten alkalmasak arra, hogy általuk az ember közelebb kerülhessen a Te-

² Rási azt is hozzáteszi (Áron mandulavesszeje kapcsán, *Mózes 4., 17:23*), hogy az *adás* által válik megismerhetővé az ember jellege. Mert egy dolog csak akkor válik jól felismerhetővé, ha elkezdi adni. Amíg csak vesz, addig ugyanolyan mint a többi. Innen egy újabb magyarázat adódik arra, hogy hogyan kapcsolódik a *nagyság* fogalma az *elválasztódás* fogalmához.

remtőjéhez. Ezek: a Tóratanulás, az imádkozás, valamint az ember és embertársa közötti micvák [*bén ádám lechávéro*].

Aki a Tóratanulás útját választja, az minél több időt szán arra, hogy a Tórát tanulmányozza, a Bölcsseink útmutatásában elmélyedjen, rendszerességgel tanulmányozza a magyarázatokat, a Talmudot, és törekedjen arra, hogy ambíciókat fogalmazzon meg saját magának, hogy ne maradjon tanulatlan ember [*ám háárec*], és ezáltal beteljesítse azt, amire ő képes, és megfeleljen annak a szellemi potenciálnak, amire a Teremtő őt rendelte.

Aki az imát veszi szigorúan, az nem csak abban nyilvánul meg, hogy rendszeresen jár imádkozni a zsinagógába. Hanem abban is, hogy ezt az időt *minőségi módon* igyekszik eltölteni.

Az természetes, hogy mivel emberek vagyunk, az ima időről-időre „meggyengül”, nehezzé válik. De aki az imádkozás micváját állítja a fókuszba, az rendszeresen felülvizsgálja a saját imáját, és megerősíti. Ahogy Bölcsseink tanítják:

„*Négy dolog van, aminek rendszeres megerősítésre [chizuk] van szüksége: Tóratanulás és jócselekedetek, ima és erkölcsös viselkedés.*” (Beráchet 32b)

Aki az ember és embertársa közötti törvényekben körültekintő, az a tórai törvények és leírások mentén haladva fejleszti a tökélyre a másokra való odafigyelését és érzékenységét. Megbocsátó, türelmes, figyelmes, szeretetet és pozitívítást sugároz környezetére felé.

Ha ezeket az ember képes rendszerességgel szem előtt tartani, akkor igazán kiemelkedő szintet érhet el.

A Tóra és a tudományok

A magyarországi neológ mozgalom története kapcsán még egy olyan fontos tényező van, ami mellett nem lehet szó nélkül elmenni: ez pedig a Tóra és tudományok viszonya.

A magyarországi neológ mozgalom történetírói gyakran említik a nemzetközi hírű, magyar zsidó tudósokat, akik különféle szakterületeken járultak hozzá a tudományokhoz. Például a művészettörténetben, vagy a Kelet-kutatás területén, az egyiptológiában, vagy a történetírásban – mind-mind csupa fontos terület a világ tudományának a szempontjából.

Ezt az ortodoxia – szerény meglátásom szerint – mindig is enyhe szkepticizmussal figyelte. A dilemma röviden így fogalmazható meg:

vajon lehet a világi tudományos eredmény a zsidó büszkeség forrása?

Hiszen a Teremtő a zsidó népnek a Tóra tudományait ajándékozta. A Tóra egy többféle tudományágból összetett (Tanach, Talmud, filozófia, halacha, kabbala), önmagában is komoly tudomány, ami abban különbözik a világ összes többi tudományától, hogy az összes többi tudományt zsidók és nem zsidók egyaránt művelhetik. A Tóra tudományát azonban kizárólag a zsidó nép kapta.

Ezért egy vallásos zsidó ember elsősorban arra büszke, hogyha a Tóra területén alkot kiemelkedő, világraszóló, maradandó értéket. A magyarországi ortodoxia történetében számos olyan rabbi van, akik ilyen eredményekkel büszkélkedhetnek.

Ha ezt az elvet szigorúan vesszük, akkor azt mondjuk: egy zsidó egyáltalán, soha, sem-

miképpen ne foglalkozzon világi tudományok kutatásával. Nem azért, mert az „bűn”, hanem mert „össztársadalmilag” nem hatékony. A jó társadalmi munkamegosztás az lenne, ha a zsidók a Tórát, a nem zsidók pedig a tudományokat kutatnák.

Egy ennél kiegyensúlyozottabb álláspont alapján akár azt is mondhatnánk, hogy egy zsidó *egyén* is foglalkozhat a világi tudományos kutatásokkal, de amikor a magyar nemzeti zsidó identitásunk büszkeségének a forrását akarjuk megfogalmazni, akkor arra már semmiképpen nem kereshetjük a választ a világi tudományos eredményekben.

Néhány egyénre lehetünk büszkék, de amikor már az egész közösség nagyságát ebben látjuk, az már súlyos elhajlás és hálátlanság – az isteni Tóra jelentőségének implicit elvetése.

Világi tudományok mint „segédtudományok”

Az a gondolat viszont, hogy a Tórát külső, világi tudományokkal is segítsük, mintegy segédtudományként támaszkodva rájuk, azért, hogy a Tórát jobban megértsük és kontextusba helyezzük, sokkal szélesebb körben elfogadott válasz arra, hogy hogyan működik együtt a Tóra a világi tudományokkal. Ez a gondolat a magyarországi neológiában is jelentős hagyományokkal rendelkezik, valamint a külföldi, mai nemzetközi ortodox köröktől sem idegen.

Picit személyesebbre fordítva a szót: a berlini ortodox rabbiképzőben volt szerencsém hosszabb időn át olyan tanulótárssal együtt tanulni több éven keresztül, aki ezt az irány-

vonat képviselte. Büszke ortodoxként mindenféle zsidósághoz kapcsolódó tudományos eredményt meghallgatott.

Saját magam is helyesnek és kívánatosnak gondolom azt, ha a Tórát „külső” tudományokkal segítem. Olyasmivel, amiről van saját tapasztalatom és szakértelmem.

Szívesen és rendszeresen olvasom a világ népeinek bölcsességeit arról, hogy ők hogyan küzdenek meg a saját életükben adódó problémákkal, akár az üzleti, akár a civil életben. Ez egy olyan dolog, amiben tanulhatunk tőlük, és összehasonlíthatjuk a tórai forrásaikkal (természetesen mindig a tórai forrásoknak adva a precedenciát).

A technológia eredményeit is kötelességünk a Tóra és a Tórát tartók társadalmának a javára fordítanunk, ugyanúgy, ahogy kutatunk a technológia jelentette – nem zsidók által is elismert – veszélyeket, és kifejleszteni a megoldásokat ezekre a kihívásokra.

Igaz, hogy a zsidóságban számos különálló csoport van, de nagyon fontos, hogy sose úgy tekintsünk ezekre a csoportokra, mint elválasztásra. Annak ellenére, hogy az Örökévaló úgy teremtett mindnyájunkat, hogy megvan a magunk jellegzetes ízlése és irányultsága, és ezáltal a csoporthoz tartozásunk is meghatározott, de ennek akkor sem szabad azt jelentenie, hogy „én egy jobb csoportban vagyok, mint a másik”.

Addig, amíg egy másik zsidó csoport tagja szintén a Tórát és a rabbikat követi, az ő bölcsességüket értékeli, és ezt tartja az életformájának, addig semmilyen formában nincsen jogunk a másik csoportot elítélni vagy lenézni.

Kedves Közösség,

Péntek este köszönt ránk a zsidó naptár 5784. éve!

Az imát követően közösségünkben egy kisebb ünnepi lakomát tartunk a kidus alkalmával, ahol végigmegyünk a hagyományos „jeleken” (szimánim).

Már a Talmud is említi, hogy érdemes az új évet „jó jelekkel”, azaz pozitív dologra emlékeztető nevű ételekkel kezdenünk (Horájt 12a).

Sőt, a későbbi magyarázók hozzáteszik, hogy ez bármilyen nyelvre érvényes, nemcsak héberre (ld. Mágén Ávráhám 583).

Így az angol nyelv alapján volt, aki bevezette, hogy mazsolát (raisin) és zellert (celery) egyen, hogy az a fizetésemelésre emlékeztessen (raising salary). Valamint magyarul is javasolt a minyon fogyasztása (hogy jövőre is mindig meglegyen a minjen).

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás péntek este: 18:38-ig (legkorábbi időpont: 17:37).

Szombat este második gyerya meggyújtása: 19:41-től.

Ünnep kimenetele: vasárnap este 19:39.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Szombat reggel 9:00-kor imádkozunk.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el otthon mind a péntek esti ima után (legkorábban 19:43-kor), mind a szombat reggeli ima előtt (legkésőbb 9:29-ig).

Sáná Tová uMetuká! Lösonó tajvó tikoszévu veszéchoszému!

Az OMEK MAGAZIN II. évfolyam 16., valamint III. évfolyam 1-3. száma

Iszer Jozsef ben Jehudá háLévi

emlékére szentelt adománynak köszönhetően jelenhetett meg.

Legyen a tanulásunk, inspirációnk a lelkének felemelkedésére!

Davidovics Joszi (Iszer Jozsef ben Jehudá háLévi) számos budapesti közösségben mind az imáknak, mind a tanulásoknak meghatározó alakja, különlegesen kitartó, és másokat is erősítő, stabil oszlopa volt.

Korai vesztése kézzelfogható úrt hagyott maga után.

„Az igaz ember távozása nyomot hagy: ő volt a város dísze, fényessége, ékessége.” (Rási, Mózes 1., 28:10)